

УЖГОРОДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

М.М. ВЕГЕШ, М.В. ОЛАШИН

ГРИГОРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

ПАВЛЕНКО

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

У бібліографічному покажчику „Григорій Васильович Павленко” зібрано окремі видання, рецензії на них, публікації статей історика у періодичній пресі, тематичних збірниках та літературу про життя і творчість вченого. Матеріал у бібліографії подано станом на 1 квітня 1996 року.

Книга розрахована на широке коло читачів, зокрема істориків, студентів, учителів та учнів середніх шкіл, бібліотечних працівників. Праця підготовлена до 60-річчя з дня народження доктора історичних наук, професора Ужгородського державного університету Г.В. Павленка.

ВІДОМИЙ ВЧЕНИЙ І ДОСВІДЧЕНИЙ ПЕДАГОГ

„... Краще признатися собі,
що не знаємо чогось напевно
як воно було, аніж оповідати
за правду чужі вигадки”.

(Михайло Грушевський)

Серед провідних вчених Ужгородського державного університету чільне місце належить відомому далеко за межами нашого краю історичному, доктору історичних наук, професору, завідувачу кафедрою нової і новітньої історії та історіографії Г.В. Павленку. Його праці з історії Німеччини, України і Закарпаття, дослідження з методології історії є значним вкладом у розвиток вітчизняної історіографії.

Григорій Васильович Павленко народився 20 квітня 1936 року в с. Новий Мир Поліського району Київської області. Після закінчення в 1953 році Варовицької середньої школи, він наступного року поступив на історичний факультет Ужгородського державного університету. Навчався в умовах так званої „хрущовської відлиги”, коли люди намагалися забути жакливі часи сталінської диктатури, а історики одержали певну можливість відійти від закостенілих схем, започаткованих „батьком народів”. Григорій Павленко вчився добре, незважаючи на скрутне фінансове становище. (До речі, батько майбутнього історика помер тоді, коли Григорій ходив до сьомого класу). Історичний факультет він закінчив 1959 року з відзнакою, після чого доля закинула його на далекий Сахалін. Тут, протягом 1959-1962 років, Г.В. Павленко працював викладачем нової історії в Южно-Сахалінському педагогічному інституті. Одна за одною з’являються його статті в газетах „Советский Сахалин”, „Молодая гвардия”, „Корейский рабочий”. На сторінках цих видань Г.В. Павленко підняв проблеми історії Німеччини (він вільно володіє німецькою мовою), Албанії, Франції, Латинської Америки, Близького Сходу. Серед героїв його нарисів, написаних живою, доступною для масового читача мовою, були керівники Паризької Комуні, російський революціонер-демократ Вісаріон Белінський, один із перших німецьких революціонерів В.Вейтлінг. Саме останньому Г.В. Павленко через двадцять років присвятить свою монографію.

На першу половину 60-х років припадає становлення Г.В. Павленка як науковця. В 1962-1964 роках він навчався в аспірантурі при кафедрі

нової та новітньої історії Московського державного педінституту ім. В.І.Леніна під керівництвом видатного історика, академіка О.Л.Нарочницького. В 1964-1965 роках продовжив навчання в Берлінському університеті ім. Гумбольдта, студіюючи германістику під керівництвом відомого вченого, професора Й. Штрайзандта. У цей час молодий вчений опублікував ряд праць: „Проблеми ідейної спадщини А. Бебеля”, „Новий кумир західнонімецької соціал-демократії”, „Історія німецького робітничого руху у висвітленні західнонімецького журналу” та інші, які з’явилися на сторінках престижних столичних журналів „Новая и новейшая история” та „Вопросы истории”.

З осені 1965 року Г.В. Павленко на кафедрі загальної історії Ужгородського державного університету. На цій кафедрі він пройшов шлях від викладача до професора. Кандидатську дисертацію „Німецька соціал-демократія і аграрне питання (1890-1895)” Г.В. Павленко захистив на спеціалізованій вченій раді при Московському педінституті в червні 1966 року. З цього часу до 1982 року він видав кілька десятків праць, зокрема, „Особливості аграрного питання у Німеччині наприкінці XIX ст.”, „Теорія і практика німецької соціал-демократії з аграрного питання”, „Німецька соціал-демократія 90-х років у висвітленні російських дипломатичних документів”, „Німецька соціал-демократія і аграрне питання у 1869-1874 рр.”, „Німецька соціал-демократія на початку XX ст. у висвітленні російських дипломатичних документів (1900-1914 рр.)”, „Боротьба юнкерсько-буржуазного блоку за вплив на німецьке селянство в останній третині XIX ст.”, „Бісмарк – кумир західнонімецьких реакційних істориків”, „Бісмарк, Німецька імперія і уроки історії” та інші.

У 1985 році побачила світ монографія Г.В. Павленка „Вильгельм Вейтлінг”. Вчений вперше в історіографії зробив успішну спробу всебічно висвітлити життя і діяльність одного із представників німецького робітничого руху, теоретика утопічного зрівняльного комунізму. Базуючись на досягненнях попередньої історіографії, використовуючи цілий ряд нових джерел і матеріалів, автор прослідкував життєвий шлях одного з перших німецьких революціонерів, формування його світогляду, дав оцінку його ідейній спадщині, спробував визначити його роль і місце в історії німецького і міжнародного руху домарксівського періоду. Плідна дослідницька робота в галузі історичної германістики завершилася написанням і успішним захистом у квітні 1982 року докторської дисертації на тему „Проблема союзу робітничого класу і селянства в німецькій соціал-демократії в період вступу в епоху імперіалізму в останній третині XIX – початку XX ст.”.

Захистивши докторську дисертацію, професор Г.В. Павленко на цьому не обмежився (велика кількість вчених, захистившись, ставлять на цьому крапку і полюбляють сидіти в президіях). Він продовжує досліджувати різноманітні проблеми германістики. Цьому в значній мірі сприяло наукове стажування в 1982-1983 рр. при Інституті германістики Берлінського університету ім. Гумбольдта. З-під пера вченого побачили світ такі праці, як „Аграрно-селянське питання і його особливості в Німеччині в період переходу від капіталізму до імперіалізму”, „Місце і роль „середніх прошарків” у класовій боротьбі в Німеччині на початку ХХ ст.”, „Російсько-німецькі революційні зв'язки останньої третини ХІХ – початку ХХ ст.”, „Із історії становлення і розвитку російсько-німецьких революційних зв'язків (70-і – перша половина 90-х років ХІХ ст.)” та ряд інших.

В 1986-1991 роках професор Г.В. Павленко працював деканом історичного факультету. З 1987 року – завідувач кафедри історії стародавнього світу, середніх віків і історіографії, з 1993 року – завідувач кафедри нової і новітньої історії та історіографії Ужгородського університету. Займаючи ці відповідальні посади, вчений зарекомендував себе досвідченим і талановитим педагогом, організатором навчально-виховного вузівського процесу. Він користується заслуженим авторитетом як серед викладачів, так і студентів.

Основне коло наукових інтересів Г.В. Павленка – історія і культура Німеччини другої половини ХІХ – початку ХХ століття, в першу чергу історія німецької соціал-демократії. Чільне місце в науковому доробку історика зайняла також тема російсько-українсько-німецьких суспільно-політичних, культурних та наукових зв'язків другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Він є автором наукових праць та історичних нарисів про А. Бебеля, К. Маркса, Ф. Енгельса, О. Бісмарка, Г. Плеханова, І. Срезневського, К. Каутського, Я. Смолера, М. Мункачі, К. Лібкнехта, М. Горького, О. Духновича, Е. Егана, Лесю Українку, І. Франка, Т. Шевченка та ін. Професор Г.В. Павленко написав десятки рецензій, зокрема, на праці Ф. Шаафа, К. Андерса, Х. Хессельбарта, Й. Штрайзандта, Г. Лемана, Д. Фаркаша та багатьох інших.

Інша велика наукова проблема, яка постійно цікавить дослідника – історія історичної науки і методологія історії. Він – автор багатьох публікацій з цієї проблематики. Змістовним був виступ професора Г.В. Павленка на Всеукраїнській науковій конференції „Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи”, яка проходила 15–17 листопада 1995 року в Харкові. На ній історик виголосив доповідь „Яка

історична наука потрібна теперішній Україні: методологічний аспект проблеми". Необхідно погодитися з такими міркуваннями дослідника: „Як тільки у пресі був разгорнутий тотальний похід проти марксизму, викладачі та наукові співробітники вузів тут же почали „оновлювати” програми нормативних курсів і спецкурсів, викреслюючи із списків рекомендованої літератури праці „класиків”. На практиці це привело до того, що відкинувши марксизм, ми не знайшли йому будь-якої заміни, а дух руйнації, що охопив всіх, на жаль, не компенсується висуненням і обґрунтуванням нових концептуальних положень. В результаті утворився небезпечний вакуум, який кожен викладач заповнює на свій розсуд”. Неможливо не погодитися з такими думками вченого, що „колишня радянська історична наука вихована була на коментаторстві основних марксистських положень та рішень партійних з’їздів... У нас... вкоринився тип історика-професіонала, який працює на рівні історичного факту. Що таке реконструктивний, емпіричний, а тим більше теоретичний рівень історичного дослідження – більшість тих істориків, що одержали історичну освіту, навіть не чули”. Висновок Г.В. Павленка чіткий: „Не дивно, що за рубежем так погано знають Україну та її історичну науку. І не будуть знати, якщо справа не виправиться на краще”.

Свої думки Г.В. Павленко більш детально висвітлив у доповіді „Українська історична наука на порозі XXI століття: підсумки і завдання”, виголошеній на Всеукраїнській науковій конференції, присвяченій 30-річчю Українського Історичного Товариства і журналу „Український історик” (Ужгород, 1996). Ним підготовлена до друку стаття „Українська історична наука на роздоріжжі: зміна парадигм (теоретико-методологічний аспект проблеми)”. В 1996 р. у Харкові Г.В. Павленко поділився думками про стан справ у викладанні історіографії у вузах України на сучасному етапі.

Професор Г.В. Павленко не тільки виступає на конференціях з пропозиціями перебудови історичної науки. Він є автором цілого ряду методичних порад, програм нормативних курсів і спецкурсів тощо. Назвемо тільки окремі з них: „Як працювати над дипломною роботою” (1980), „Програма з історії, культури і географії Німеччини” (1980), „Методологічні поради по вивченню спецкурсів на історичному факультеті” (1982), „Як працювати над дипломною роботою по загальній історії” (1985), „Програма курсу „Вступ до спеціальності” (1991, 1996), „Як працювати над дипломною роботою з історіографії” (1989), Програма курсів „Актуальні методологічні питання історичної науки” (1991, 1996) та „Історіографія новітнього часу країн Європи і Америки” (1991, 1996).

В останні роки чітко викристалізувалась ще одна тема наукових зацікавлень професора Г.В. Павленка – історія Закарпаття. Він був ініціатором створення наукового збірника „Карпатика”, навколо якого об’єдналися кращі сили істориків, що займаються проблемами карпато-знавства. На сьогодні вийшло під редакцією Г.В. Павленка три випуски цього збірника (1992, 1993, 1995). В 1993 р. під його керівництвом вийшла „Історія Ужгорода” (він же один із авторів цієї книги – розділ „Ужгород в епоху феодалізму та його кризи”). Г.В. Павленко – співавтор колективної монографії „Нариси історії Закарпаття” (Т.І. – Ужгород, 1995). Його перу належить майже весь розділ „Встановлення влади Габсбургів у Закарпатті. Антигабсбурзька і антифеодална боротьба трудящих (кінець ХУІІ–ХУІІІ ст.)”. А нещодавно побачили світ ще дві роботи автора „Німці на Закарпатті” та „Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г. Шевченка” (Ужгород, 1995). У співавторстві з професором І.Ф. Королем і В.І. Маціолою, Г.В. Павленко видав монографію „Участь України в миротворчій діяльності ООН” (Ужгород, 1995), присвячену 50-й річниці утворення Організації Об’єднаних Націй. Всього ж Г.В. Павленко опублікував понад 200 наукових праць (монографії, брошури, розділи в колективних працях, статті, історичні огляди, рецензії). Необхідно відзначити, що нами зібрано далеко не все з того, що опублікував історик.

Г.В. Павленко не тільки вчений, він – досвідчений і добросовісний педагог, який дбає про гідну науково-педагогічну зміну. Під його керівництвом троє аспірантів вже захистили кандидатські дисертації, троє – завершують і троє продовжують працювати. Григорій Васильович є членом спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій при Ужгородському держуніверситеті. Його неодноразово запрошували офіційним опонентом на захисти кандидатських і докторських дисертацій. Так, зокрема, в березні 1993 р. він виступив офіційним опонентом докторської дисертації К.А. Маркова „Переселенці та їх організації в Західній Німеччині: місце і роль в суспільно-політичній системі (40-і – початок 80-х рр.)”.

Напружена наукова і педагогічна робота не заважає Григорію Васильовичу піклуватися про сім’ю. Дружина – Марта Андріївна, можливо, змирившись із фанатизмом у науковому відношенні чоловіка, і будучи теж істориком за фахом, допомагає йому морально.. Все життя вона пропрацювала диктором обласного радіо, а тепер на пенсії. Стежину історика обрав також син Григорія Васильовича – Олександр, який працює вчителем історії і географії в середній школі № 5 м. Ужгорода.

х х х

Професор Г.В. Павленко справедливо вважається провідним германістом України, ім'я якого добре відоме в наукових колах Європи. Поряд з цим він вже багато років досліджує проблему німецько-російсько-українських зв'язків кінця ХІХ – початку ХХ ст.

В 1971 р. у науковому збірнику „Исследования по славяно-германским отношениям” Г.В. Павленко опублікував статтю „І.Франко і суспільний рух в Німеччині і Австро-Угорщині в кінці ХІХ ст.”. З цього часу проблематика німецько-українських взаємин постійно знаходиться в центрі уваги історика. Того ж року Г.В. Павленко виступив на восьмій українській славіністичній конференції з доповіддю „Роль І.Я. Франка в розвитку зв'язків між слов'янським і німецьким культурним світом”. З доповіддю про формування світогляду Івана Франка професор Г.В. Павленко ознайомив учасників республіканської конференції, присвяченої 115-й річниці з дня народження та 55-й річниці з дня смерті Великого Каменяря. Проблема „Іван Франко і Німеччина” неодноразово піднімалася вченим і в його пізніших виданнях. Це такі праці, як „До питання про світогляд І.Франка”, „Роль і місце І.Я. Франка у міжслов'янських і слов'янонімецьких культурних зв'язках”, „Роль І.Я. Франка в слов'яно-німецьких культурних і революційних зв'язках”, „Інтернаціональний характер літературно-публіцистичної діяльності Івана Франка” та ін.

Професор Г.В. Павленко – учасник престижних форумів франкознавців. Він виступив з доповіддю на міжнародному симпозіумі „Іван Франко і світова культура” (Львів, 1986). Вчений аргументовано довів, що І.Франко своєю багатогранною творчістю вніс величезний вклад не тільки в розвиток історії і культури України, німецько-українських стосунків, але і всього слов'янського культурного світу.

Досліджуючи життя і діяльність І.Франка, Г.В.Павленко не обминув увагою й інших українських революціонерів-демократів. Назвемо тільки окремі публікації історика з даної проблематики: „Леся Українка і Німеччина”, „Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г. Шевченка” (Ужгород, 1995). На останній праці хотілося б зупинитися більш детально. До речі, саме минулий рік був, на наш погляд, найбільш плідним у творчості Г.В. Павленка як науковця. Він видав три монографії (одна у співавторстві), не рахуючи десятка статей з різних проблем вітчизняної і зарубіжної історії, історіографії та методології. Молодим вченим Ужгородського університету є з кого брати приклад. Однак, повернемося до монографії...

Книга „Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г. Шевченка” була написана на одному подиху. Останню крапку вчений поставив 2 жовтня 1995 р. Проте, нехай у читача не складається враження, що все було так просто. Нам доводилось неодноразово бачити Григорія Васильовича в роботі над книгою. За широким робочим столом сидів історик, що відірвався від всього навколишнього світу, завалений у повному розумінні цього слова сотнями книг Тараса Шевченка і про Шевченка. Він роками носив у голові ідею написати таку працю, а коли зрозумів, що такий час настав, написав її протягом кількох днів. Незважаючи на те, що окремі аспекти проблеми вже піднімали у своїх працях Я.Погребенник, М.Гресько, М.Занічковський і В.Кулик, однак книга Г.В.Павленка є першою в сучасній українській історіографії. Вона складається з двох нарисів, які разом становлять одне ціле.

Багаторічна дослідницька робота Г.В. Павленка дала йому змогу і право констатувати, що вперше „з певними елементами німецького побуту молодий Шевченко, очевидно, познайомився ще перебуваючи „козачком” у пана Енгельгарда”. Що стосується перших безпосередніх контактів Шевченка з німецьким світом, то вони припадають на 1829-1831 рр., коли він проживав у Вільно. Перебуваючи в Петербурзі і навчаючись в Академії мистецтв Т.Шевченко слухав лекції і брав уроки у барона П.Клодта і К.Брюллова, яких глибоко поважав і високо цінив. Можливо, тоді ж, молодий поет познайомився з творами видатних німецьких письменників Й.-В.Гете і К.-Т.Кернера. Т.Шевченко був добре обізнаний з картинами німецьких художників Альбрехта Дюрера, Лукаса Кранаха Старшого, Ганса Гольбейна Молодшого, Фрідріха-Августа Ретча, а з російським художником німецького походження В.Штернбергом у Шевченка встановилися безпосередні і щирі відносини. У 1839 р. вони навіть поселилися разом. Завдяки Штернбергу Шевченко познайомився з німецькими сім'ями Шмідтів, Фіцтумів і Йоахімів. Уважно і досконало опрацювавши шевченківський щоденник, Г.В. Павленко відзначив, що через Штернберга Шевченко „мав можливість більш глибоко ознайомитись з побутом, способом життя, традиціями і звичаями німецького народу. Він не міг, звичайно, не звернути уваги на той внутрішній порядок і розпорядок, стриманість і життєву систематичність, чого не було у відомих йому раніше сім'ях російських і українських...”.

Безперечно, Штернберг зробив великий вплив на Шевченка, але найбільше враження справила на поета його художницька майстерність. „Як багато рисунків та яке все прекрасне! – вигукнув він. – На ма-

ленькому клаптику сірого крамничного паперу проведена поземна лінія; на першому плані вітряк, пара волів біля возу, заваленого мішками; все це не нарисоване, а тільки зазначене, але що за краса! Очей не можна відвести. Або в тіні розлогої верби, край самого берега, біленька, соломою вкрита хатка – все відбилося у воді, як у дзеркалі. Під хаткою бабуся, а по воді качки плавають – от і вся картина або, краще сказати, повних життя нарисів повний портфель у Штернберга! Чудовий, незрівнянний Штернберг!..” Можливо, саме творчість Штернберга переконала Шевченка в тому, що „він повинен свій художній талант присвятити любій Україні, її народу, служити йому і пензлем, і пером”.

Т. Шевченко був чудовим знавцем німецької музики. Він добре знав і любив твори Баха, Моцарта, Гайдна, Шуберта, Бетховена, Вебера. Читав Шевченко драми Фрідріха Шіллера „Розбійники” і „Вільгельм Тель”. Саме восьмитомник Шіллера був серед тих 150 книг поета, що залишились після його смерті. Не припинялося знайомство Шевченка з німецькою культурою і після від’їзду Шевченка літом 1839 р. в Оренбург.

1843-1844 роки – це період перебування Т. Шевченка на Україні. Тут у нього з’являються нові друзі з німецького середовища – граф Олексій Капніст, Роман Штрандман, Фішер. Це були люди з передовими поглядами, від яких Шевченко довідався багато цікавого про інтелектуальний розвиток сучасної йому Європи. Г.В. Павленко чудово обізнаний з поетичною творчістю Шевченка. У праці проаналізовані ті твори поета, в яких він торкався „німецької проблеми”.

Загальновідомо, що серед членів нелегального Кирило-Мефодіївського братства саме Шевченко був найбільш радикальним і послідовним. Цій проблемі присвячена велика історична література, однак Г.В. Павленко підходить до неї оригінально, виходячи із досліджуваної ним проблематики. „Шевченко, – відзначає історик, – робить висновок про необхідність об’єднання слов’янських народів у боротьбі проти головних завойовницьких сил – московської і німецької... Майбутнє України вони (кирило-мефодіївці – Авт.) вбачали тільки в конфедерації незалежних держав-народів”. 5 квітня 1847 р. поет був арештований у справі Кирило-Мефодіївського товариства. Необхідно погодитися з твердженням Г.В. Павленка, що після засудження на 10 років „солдатської муштри”, контакти з німецькими діячами загальмувалися. Однак, тим не менше, повністю зупинити їх, як і контактування з німцями, не могло навіть заслання. Він знайомиться з жандармом Відлером, керівником експедиції, генералом Шрейбером, генералом Фрейманом, бароном Майделем, академіком Бером та ін. Продовжував він читати німецьку

літературу, перш за все праці О.Гумбольдта, Г.Гегеля (через працю К.Лібельта). Цікавий факт: Карла Маркса Шевченко не читав і, очевидно, не знав ні його біографії, ні його ідей. А от К.Маркс про Шевченка знав. „Зв'язано це було з слідуючими обставинами, – пише Г.В.Павленко. – В 1878 р. в Парижі відбувся Міжнародний літературний конгрес. На ньому із доповіддю про життя і творчість Т.Шевченка виступив М.Драгоманов. Доповідь була опублікована в Женеві, і один екземпляр її попав до особистої бібліотеки К.Маркса, який не тільки прочитав доповідь, але і підкреслив ті місця в тексті, що його зацікавили найбільше”.

Влітку 1857 р. закінчилось заслання Т.Шевченка. Почалося триумфальне повернення Кобзаря в Петербург. Шлях поета до столиці Російської імперії проходив через Астрахань і Нижній Новгород. В останньому він познайомився з німецькою сім'єю Шмідгофів, поетом-сатириком П.Шумахером, чиновником К.Шрейдерсом, аристократом М. Якобі, архітектором М.Фреліхом. Саме в Нижньому Новгороді Шевченко намалював портрет гувернантки Анхен Шауббе, разом з якою слухав музику Моцарта та дивився драму німецького драматурга А. Коцебу.

З приїздом у 1858 р. до Петербурга Шевченко не тільки відновлює, але навіть розширює колишні свої зв'язки, в тому числі і німецькі. Він відвідав академіків Йордана, Клодта, Шрейнцера, познайомився з декабристом Штейгелем. Це далеко не повний перелік осіб німецького походження, з якими познайомився Шевченко. „Можна лише дивуватися, як зумів Т.Г. Шевченко за такий короткий час встановити такі багаточисленні контакти з німцями і німецьким науковим та культурним життям, взнати і зробити своїм внутрішнім надбанням значні пласти німецької культури, науки і суспільно-політичної думки”, – констатує Г.В. Павленко. Важливим і аргументованим є висновок вченого: „Тарас Григорович Шевченко не був випадковим гостем у німецькому світі. Він був вірним сином українського народу, його ментальності, але водночас він увібрав у себе і все краще із скарбниці світової культури, в тому числі і німецької, і став другом і захисником всіх, хто боровся і бореться за щастя і свободу народів”.

Не менш цікавим є історико-літературний етюд „Доле моя, де ти?”, який Г.В. Павленко помістив у своїй монографії. Цей твір – вміле поєднання історичних фактів з художньою майстерністю. Автор яскраво передав переживання поета, роздуми над минулим, кохання...

Не викликає жодного сумніву, що ця невелика за обсягом книжечка, становить значний вклад у шевченкознавство. Адже, Г.В. Павленко,

вперше в історіографії підняв проблему „Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г. Шевченка”. Від сьогодні ні один дослідник творчості Шевченка не вправі проігнорувати цю працю. А враховуючи те, що книга написана на одному подиху, легкою і доступною мовою, вона буде в пригоді не тільки науковцям, але і широкому читацькому загалу.

Г.В. Павленко – автор численних наукових праць про видатних представників закарпатського національного відродження, які, на його глибоке переконання, внесли величезний вклад не тільки в культурну скарбницю України і Росії, але і всього слов'янського світу. У 1989 р. історик виступив на науковій конференції, присвяченій Ю.І.Гуці-Венеліну – відомому істориком і мовознавцю. Тема його доповіді – „Боротьба Ю.І.Венеліна проти німецьких істориків-норманістів і їх російських послідовників”. З великим інтересом зустріли доповідь Г.В. Павленка „Ю.І.Гуца-Венелін в контексті розвитку славистичної науки свого часу”, яку він виголосив на міжнародній науковій конференції (Ужгород, 1992).

Героями нарисів Г.В.Павленка також стали організатор „верховинської акції” Е.Еган, будитель закарпатських українців Олександр Духнович, видатний художник Михайл Мункачі. Життю і діяльності останнього вчений присвятив ряд праць: „Тріумфуючий і наш Михайл Мункачі і німецький духовний світ” (1994), „До питання про роль німецької культури у формуванні Мункачі як художника” (1994), „Михайл Мункачі, значить мукачівський” (1995). Дослідник глибоко ввійшов у внутрішній світ Михайла Мункачі. „Справа в тому, – пише Г.В. Павленко, – що Мункачі з самого початку своєї творчої діяльності прагнув до відображення внутрішнього життя людини, до розкриття її душевного стану. Його все більше захоплює думка, що без великої ідеї, яка втілюється в конкретні глибокі психологічні образи, велике мистецтво існувати не може”. Проаналізувавши всі головні твори Мункачі, вчений відзначив: „... Свій успіх, вірніше тріумф, художник вважає випадковістю. Звичайно ж це не так. Успіх Мункачі як художника був не випадковим, а закономірним. П'ять років перебування художника на німецькій землі були роками напруженої праці, невтомних пошуків і духовного горіння”. І що цікаво, саме на Закарпатті, а точніше в Мукачеві, відбулося тріумфальне відзначення видатного художника. Г.В. Павленко писав, що „основні торжества відбулися 3 березня 1882 р. В цей день не тільки була відкрита пам'ятна дошка, але М. Мункачі в залі презентації міської ратуші мером міста було вручено грамоту почесного

громадянина міста і срібний вінок за видатні успіхи з написами угорською і французькою мовами „Мукачево – М.Мункачі”.

О четвертій дня в ресторані „Чілог” у великому залі був організований пишний банкет на 207 персон. Настрій у всіх був піднесений. Одна за одною лунали заздравичі на честь митця. В торжествах взяв участь Мер Йокаї та брат художника Еміл Ліб. Після цього був бал, а населення міста організувало вечером на честь М.Мункачі факельний похід і велику народну гулянку. Такого тріумфу М.Мункачі не пережив більше ніколи. Мукачівські торжества стали його життєвою вершиною”.

Отже, серед багатьох проблем, які піднімав і продовжує досліджувати професор Г.В. Павленко, німецько-українські відносини займають цільне місце. Завдяки працям і історичним нарисам вченого, ми постійно відкриваємо для себе раніше невідомі, або маловідомі сторінки із життя Івана Франка і Лесі Українки, Тараса Шевченка і Олександра Духновича... Цим самим збагачується вітчизняна історіографія, робиться вклад у розвиток історичних знань взагалі.

х х х

Професор Г.В. Павленко у наукових колах відомий не тільки як дослідник історії Німеччини і російсько-українсько-німецьких відносин кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., але і як автор ряду праць з різноманітних проблем історії та культури Закарпаття.

Закарпатською проблематикою Г.В. Павленко по-справжньому захопився у 1989 р., коли виступив на науковій конференції, присвяченій 150-річчю від дня смерті Ю.І. Гуца-Венеліна. Пізніше, в 1992 р., він знову звернувся до постаті цього видатного історика і мовознавця. На міжнародній конференції „Ю.І. Гуца-Венелін і слов'янський світ” він виголосив доповідь „Ю.І. Гуца-Венелін в контексті розвитку слов'янської науки свого часу”. Серед героїв наукових праць та історичних нарисів професора Г.В. Павленка – Олександр Духнович, Михайл Мункачі, Василь Пачковський, Едвард Еган. На сторінках редактованого ним збірника „Карпатика”, Г.В. Павленко опублікував оригінальну статтю „І.І. Срезневський – дослідник історії і культури українців Закарпаття”. У тому ж науковому збірнику з'явилася стаття вченого „Велика французька революція і Закарпаття”. До цієї проблеми Г.В. Павленко буде звертатися ще не один раз. Зокрема, в 1993 р., він виступив на міжнародній науковій конференції з доповіддю „О.В. Духнович і революція 1848-1849 рр. в Угорщині і на Закарпатті”.

Найповніше питання історії і культури Закарпаття досліджені професором Г.В. Павленком у колективних працях та авторських монографіях. Вважаємо за необхідне зупинитися на них більш детально. У 1993 р. авторський колектив науковців Ужгородського університету, до якого входив і Г.В. Павленко, видав перший том монографії „Нариси історії Закарпаття”. Вчений написав п’ять параграфів, охопивши в них період ХУІІІ ст. Ним розглянуто соціально-економічний розвиток Закарпаття в першій половині ХУІІІ ст., соціально-економічний і політичний розвиток краю у другій половині ХУІІІ ст., проведення урбаріальної реформи Марії-Терезії в Закарпатті та її наслідки, міста і міське ремесло Закарпаття другої половини ХУІІІ ст., Велика французька буржуазна революція і Закарпаття.

Характеризуючи становище краю після закінчення національно-визвольної війни 1703-1711 років, Г.В. Павленко довів, що війна „не принесла трудящим Закарпаття, як і Угорщині, ні свободи, ні незалежності”. А тому не дивно, що селяни і далі продовжували чинити опір феодалам. Саме в цей час широкого розмаху набрав рух карпатських опришків, які під керівництвом свого славного ватажка Олекси Довбуша робили сміливі напади на феодалів та їх посіпак. Автор, описуючи події, використав праці найвидатнішого дослідника карпатських опришків професора В.В.Грабовецького, зокрема його монографію „Народний герой Олекса Довбуш” (Львів, 1957).

Друга половина ХУІІІ ст., на глибоке переконання Г.В. Павленка, виявилася більш сприятливою для соціально-економічного розвитку Закарпаття. У надрах старої феодално-кріпосницької системи повільно, але неухильно почали зароджуватися нові буржуазні відносини. Історик аргументовано довів, що „прогрес великих поміщицьких господарств у Закарпатті в другій половині ХУІІІ ст. відбувався за рахунок дальшого посилення експлуатації селянських мас, збільшення панщини, грошових і натуральних поборів і повинностей”. Своє невдоволення селяни виявляли в найрізноманітніших формах: скаргах, вирубці лісів, побитті і вбивстві управляючих помістями тощо. Г.В. Павленко дав глибокий науковий аналіз розвитку міст і міського ремесла в Закарпатті другої половини ХУІІІ ст., довів, що „закарпатський ліс і вироби з нього користувалися великим попитом на ринках Угорщини та інших європейських країн. У свою чергу, до Закарпаття, незважаючи на труднощі і перешкоди, надходили товари з України і Росії, Центральної Європи і Балкан”.

Значне місце в монографії „Нариси історії Закарпаття” Г.В. Павленко відвів висвітленню урбаріальної реформи Марії-Терезії, „основна мета якої полягала в тому, щоб урегулювати відносини між кріпосними і кріпосниками, дещо зміцнити економічне становище селянства, а з ними і феодально-абсолютистський порядок в монархії Габсбургів”. Історик констатував, що, незважаючи на благі наміри Марії-Терезії, „скориставшись обставинами, поміщики провели таку урбаріальну реформу, яка була вигідна їм, а не селянам”. Для доказу такого твердження вчений навів незаперечні історичні факти. Закарпатські селяни знову піднялися на боротьбу, яка по-справжньому налякала панівні верстви. 25 серпня 1785 р. імператор Йосиф II видав маніфест, згідно з яким селяни Угорщини формально звільнилися від кріпацтва. Свої попередні праці з історії Великої французької буржуазної революції та її впливу на Закарпаття, Г.В. Павленко узагальнив в окремому параграфі „Нарисів історії Закарпаття” – „Велика французька буржуазна революція і Закарпаття”. Необхідно погодитися з думкою вченого, що „найбільш свідома частина населення (Закарпаття – Авт.) сприймала події у Франції через призму того, що робилося в Угорщині”, а „виступи угорської інтелігенції із закликами до національного розвитку знаходили глибокий відгомін і в середовищі карпато-руської інтелігенції, яка зароджувалася”.

Угорські революціонери на чолі з Йозефом Мартиновичем опинилися перед королівським судом, який виніс їм жорстокий вирок: із 53 звинувачених 18 чоловік були засуджені до страти, інші – на різні строки ув'язнення і тільки четверо виправдані. Багато з них були ув'язнені в Мукачівську фортецю. Серед членів угорських якобінців був і Михайло Балудянський – згодом перший ректор Петербурзького університету. Рятуючись від арешту, він, при допомозі іншого закарпатця І.С. Орлая, емігрував до Росії.

Професор Г.В. Павленко охарактеризував діяльність І.С. Орлая, П.Д. Лодія, єпископа А.Бачинського. Історик, роблячи висновки, відзначив, що „представники карпато-руської інтелігенції не тільки розвивали ідеї спільності походження закарпатських русинів та українців, але й, намагаючись звільнитися від національного гніту, самі переселялися в Наддніпрянську Україну та Росію. Вони все активніше пропагують ідею спільності походження закарпатських русинів і українців на Сході, і в загальних рисах розвивають думку про необхідність возз'єднання Закарпаття з Україною”.

У 1993 р. побачила світ монографія „Історія Ужгорода”, авторський колектив якої очолював професор Г.В. Павленко. Крім цього, вчений написав окремий розділ книги під назвою „Ужгород в епоху феодалізму та його кризи”. Один тільки перелік проблем, які підняв Г.В.Павленко на сторінках „Історії Ужгорода”, свідчить про глибоку обізнаність автора з досліджуваними питаннями і широкий діапазон охоплених проблем. Це, зокрема, такі параграфи, як „Ужгород в період раннього середньовіччя”, „Ужгород в період розвиненого феодалізму”, „Ужгород у ХУІІІ столітті”, „Ужгород в період Великої французької буржуазної революції і наполеонівських воєн”, „Ужгород в 1817-1847 роках”, „Ужгород в період угорської революції 1848-1849 років”, „Культурний розвиток міста в епоху феодалізму (X-XIX ст.ст.)”, „Розвиток освіти”, „Початки відродження. А. Бачинський і перше покоління будителів”, „Архітектура і мистецтво”, „Музика”. Використаний величезний фактичний матеріал, дозволив Г.В. Павленку зробити аргументовані висновки, зокрема про те, що „уже в феодальну епоху Ужгород став загально визнаним культурним і науковим центром Закарпаття”. Вчений довів, що „від самого початку культура в Ужгороді розвивалася на багатонаціональній основі. Вона ввібрала в себе як східні, так і західні культурні традиції, стилі і школи. Звідси її неповторна своєрідність і краса, які не втратили свого значення донині”. З такими міркуваннями важко не погодитися.

У 1995 р. вийшла з друку цікава і корисна у всіх відношеннях праця Г.В. Павленка „Німці на Закарпатті”. Автору, на основі великої кількості архівних і опублікованих джерел, вдалося простежити історію виникнення німецьких поселень на Закарпатті, довівши її до наших днів. Книга складається із шести розділів, кожний з яких доповнює один одного. Концептуальним є перший розділ – „Коротка історія німецької колонізації на Закарпатті”. Г.В. Павленко виділяє кілька етапів (хвиль) німецької колонізації на Закарпаття. Необхідно погодитися з твердженням вченого, що „німці відкрили для себе Закарпаття давно”. Ще в період „великого переселення народів” вони хвилями накочувались в Карпатський регіон, селились тут, змішувались з іншими етнічними групами, а то й перемагали їх.

Коли ж виникли перші поселення німецьких колоністів на Закарпатті? На глибоке переконання автора, а воно підкріплене джерелами, вони „виникають ще в період раннього середньовіччя (XII – перша половина XIII століття)”. Друга хвиля німецької колонізації на Закарпаття відноситься до другої половини XIII–XV ст. Третя хвиля припадає на XVI ст.

„Нові сприятливі умови для німецької колонізації на Закарпаття, – пише Г.В. Павленко, – були створені в кінці ХУІІ – на початку ХУІІІ ст., коли турецьке панування в Угорщині змінилося австрійським”. У ХУІІІ ст. німецька еміграція на Закарпаття не припинялася і спрямовувалася головним чином в лісове господарство. За підрахунками автора, „тільки в Ясінях та навколо прилеглих до нього селам і присілках в кінці ХУІІІ ст. постійно працювало в лісі 300-400 лісорубів”.

Г.В. Павленко детально зупинився на умовах, в яких жили і працювали німецькі колоністи, охарактеризував райони, в яких їх проживала переважна більшість (Вишково, Хуст, Берегово, Свалява, Ужгород та ін.). Цікавими є статистичні дані, використані вченим у своїй праці. Згідно з ними, за період з 1880 до 1910 рр. німецьке населення в краї зросло з 15231 до 33694 чол. Підрахунки зроблені на основі угорських джерел. Що стосується періоду входження Закарпаття до складу Чехословацької Республіки, то в 1921 р. зафіксоване різке зменшення (7668 чол. – 3,1% від загальної кількості населення). Автор намагався з'ясувати, які ж чинники вплинули на таке різке зменшення кількості німецьких колоністів. „Справа в тому, – зауважує Г.В. Павленко, – що угорська статистика визначала національність за мовою, тому до німців часто попадали і євреї, які говорили німецькою мовою і відсоток яких на Закарпатті був досить значним. Чехи ж визначали національність за релігійною ознакою і, очевидно, були ближчі до істини при визначенні національності. Чеські дані достовірніші”.

Детальна обізнаність вченого з досліджуваною проблемою, дала йому змогу стверджувати, що „на протязі ХУІІІ – ХІХ ст. німецьке населення на Закарпатті ніколи не перевищувало декілька десятків тисяч чоловік”. Це не могло не позначитись на їх соціально-економічному, внутрішньополітичному і культурному становищі у складі різних державних утворень. „Будучи відірваними на протязі двох століть від землі своїх предків, – відзначає Г.В. Павленко, – живучи на новій батьківщині маленькими етнічними острівцями серед чужого етнічного, перш за все слов'янського моря, і намагаючись не зникнути, не розтворитися в ньому, німецьке населення саме ж поставило себе в умови самоізоляції і обезкровлення”.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. найбільше німецьких колоністів проживало в Мараморощському, Березькому і Угочанському комітатах (відповідно 21, 10 і 6 відсотків). У відношенні до всього населення краю німецькомовне населення складало від 15 до 22 відсотків у таких округах як Тячівський, Воловецький, Мукачівський, Ізавальдський, Сегетський, Свалявський, Тересвянський.

Яким був статус німецьких колоністів у нашому краї? Сперечаючись із висновками історика І.Г. Шульги, Г.В. Павленко констатує, що „поперше, німці-переселенці ніколи не були кріпосними, по-друге, їх економічний статус з самого початку відрізнявся у кращий бік від статусу місцевого населення”. Мало того, „посівши керівне становище в економіці, німецькі колоністи почали підпорядковувати своєму впливу і адміністративні органи міст та інших населених пунктів, що входили до складу домінії (Мукачівської – Авт.)”.

З прадавніх часів на Закарпатті живуть люди різних національностей і живуть у злагоді і мирі. Не становили винятку і німці: „Розсудливі, працьовиті, добрі майстри своєї справи і добрі християни – німці ніколи не вступали в конфлікти із місцевим населенням, завжди знаходили спільну мову і з угорцями, і з українцями, і з румунами. Це взагалі позитивна риса німців-колоністів, і відноситься вона й до інших регіонів, де вони проживали”.

Перебування Закарпаття у складі Чехословаччини привело до певного покращення політичного і освітньо-культурного становища німців, що важко сказати про їх соціально-економічне становище. „Земельна реформа, – на думку автора монографії, – яка проводилася чехословацьким урядом в 1919-1925 і 1925-1929 рр., мало торкнулася німців”. Із тих, хто одержав на 1934 р. землю, в національному відношенні 86% належали до русинів-українців, 10% – до угорців, 1,5% – до чехів і словаків, 1,4% – до євреїв і тільки 1% – до німців.

Духовне життя, культура і освіта німецьких колоністів стали предметом дослідження у третьому розділі монографії. Підсумовуючи опрацьовані джерельні матеріали, Г.В. Павленко відмітив, що в „освітньо-культурному відношенні німецьким колоністам везло набагато менше, ніж в економічному”. Будучи маленькими острівцями в слов'янському морі, вони... боролися за збереження свого національного обличчя, своєї мови, своїх традицій і звичаїв. І це до певної міри вдалося їм”.

Останнім часом з'явилося багато публікацій про виникнення і діяльність Карпатської України наприкінці 30-х років. Дослідники не обходили мовчанням і соціально-економічне, політичне та культурне

становище німецької меншини за цей відрізок часу. Г.В. Павленко, використавши чи не всі архівні документи, які є в наявності, першим виділив цю проблему окремо і комплексно. За підрахунками автора, на 1939 р. у Карпатській Україні проживало 15 тисяч німців. Вчений яскраво описав політику автономного уряду А. Волошина по відношенню до німецької меншини. Не викликає сумнівів, що йдучи їм на поступки, А.Волошин намагався зберегти дружні відносини з Німеччиною.

Відомо, що частина німців Закарпаття служила в німецькому війську, що, безперечно, негативно вплинуло на їх подальшу долю. Після звільнення Закарпаття радянськими військами восени 1944 р. на німецьких колоністів тут же посипались репресії. „З архівних документів важко судити, – розмірковує Г.В. Павленко, – скільки німецьких колоністів було відправлено тоді на примусові роботи у східні області України і Росію. Але що така практика існувала, видно із окремих розпорощених документів, що відклалися в архівних фондах”. Лише протягом 1946 р. із Закарпаття на Схід, головним чином в Тюменську область, було висилено з сім'ями 2 тисячі осіб німецької національності. Поневіряння по чужих краях для німців тривали аж до 1959 р. На цей час німецьке населення області складало 4230 чоловік, тобто менше, ніж їх було навіть у далекому ХУІІІ столітті.

У п'ятому розділі – „Нелегкий шлях оновлення” – автор розглядає становище німців Закарпаття в 60-90-х роках. Автор використав останній статистичний матеріал, згідно з яким на 1993 р. в краї нараховувалося близько 3400 німців. Із них рідною мовою володіло 2400 чоловік, 1000 чоловік забули, чи не знають своєї рідної мови і говорять: 650 чоловік – українською, а 230 – російською мовами. Демократична українська держава робить все для того, щоб німці почували себе повноправними громадянами. „Виникає лише одне питання – чи не запізнились всі ці заходи?” – справедливо запитує Г.В. Павленко.

Ніби додатком до книги, а фактично її шостим розділом, є наукова розвідка автора про Міхая Мункачі (1844-1900) – видатного угорського художника, який народився у сім'ї німецьких колоністів.

Підсумовуючи величезний фактичний матеріал, зібраний у книзі, професор Г.В. Павленко зробив важливий і справедливий висновок:

„позитивний внесок німецьких колоністів у розвиток економіки і культури краю незаперечний. Без спадщини, яку внесли німці-колоністи у розвиток Закарпаття, ми, теперішні будівничі, були б значно біднішими”. Важко що-небудь сказати всупереч цього.

Отже, професор Г.В. Павленко у своїх працях приділяв значну увагу дослідженню різноманітних проблем соціально-економічної, політичної і освітньо-культурної історії Закарпаття. Він є автором десятка нарисів про славних синів Закарпаття, прослідкував українсько-німецькі взаємовпливи. Без наукових праць Г.В. Павленка закарпатська історична наука була б значно біднішою.

х х х

Підійшовши до свого 60-річчя, професор Г.В. Павленко перебуває у розквіті сил, працює над рядом науково-дослідницьких тем. Знаходяться в рукопису і чекають свого часу статті історика „Створення ООН – найбільша подія ХХ ст.”, „Українська історична наука на роздоріжжі: зміна парадигм (теоретично-методологічний аспект проблеми)”, „Українська історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки і завдання” та цілий ряд інших.

ХРОНОЛОГІЯ ЖИТТЯ І НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА ГРИГОРІЯ ПАВЛЕНКА

- 1936 Народився 20 квітня в с. Новий Мир Поліського району Київської області.
- 1953 Закінчив Варовицьку середню школу.
- 1954–1959 Навчався на історичному факультеті Ужгородського державного університету, який закінчив з відзнакою.
- 1959–1962 Працював викладачем нової історії в Южно-Сахалінському педагогічному інституті. Протягом цього періоду активно співпрацював із друкованими органами „Советский Сахалин”, „Молодая гвардия”, „Корейский рабочий”. Опублікував ряд науково-популярних статей, зокрема, „Щастя – в служінні людям”, „Хвилюючі сторінки”, „Розум перемагає завжди”, „Народна Республіка Албанія”, „Літературний Прометей: До 150-річчя з дня народження В.Г. Бєлінського”, „Принципи її вічні: 90 років Паризькій Комуні”, „Розбуджений Схід”, „Народ переможе: 14 липня – національне свято Франції”, та ін.
- 1962–1964 Навчався в аспірантурі при кафедрі своєї та новітньої історії Московського державного педагогічного інституту ім. В.І. Леніна. Науковий керівник – академік О.Л. Нарочницький.
- 1964 Опублікував першу наукову працю – рецензію на книгу історика Німецької Демократичної Республіки Ф. Шаафа „Боротьба німецького робітничого руху за сільсько-господарських робітників і трудящих селян” („Новая и новейшая история”. – 1964. – № 2).
- 1964–1965 Проходив наукове стажування в Берлінському університеті ім. Гумбольда. Студіював германістику під керівництвом професора Й. Штрайзандта. Друкувався в журналі „Вопросы истории”, наукових збірниках, періодичній пресі („Закарпатська правда”).

- 1965 Працює викладачем кафедри загальної історії Ужгородського державного університету.
- 1966 У червні на спеціалізованій вченій раді при Московському педагогічному інституті ім. В.І.Леніна захистив кандидатську дисертацію на тему „Німецька соціал-демократія і аграрне питання (1890–1895)”.
- 1966–1982 Оpubлікував понад 100 наукових праць з різних проблем зарубіжної та вітчизняної історії, підготував до захисту докторську дисертацію.
- 1982 У квітні на спеціалізованій вченій раді Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка захистив докторську дисертацію на тему „Проблеми союзу робітничого класу і селянства в німецький соціал-демократії в період вступу в епоху імперіалізму в останній третині ХІХ – початку ХХ століття”.
- 1982–1983 Проходив наукове стажування при Інституті германістики Берлінського університету ім. Гумбольдта.
- 1985 Оpubлікував монографію „Вильгельм Вейтлінг” (Москва: Мысль, 1985. – 176 с.). Рецензії на книгу з’явилися в журналі „Новая и новейшая история” і газеті „Закарпатська правда”.
- 1986–1991 Працював деканом історичного факультету Ужгородського державного університету.
- 1987–1993 Очолював кафедру історії стародавнього світу, середніх віків і історіографії УЖДУ.
- з 1993 Працює завідуючим кафедрою нової і новітньої історії та історіографії УЖДУ. Під його редакцією видано три томи наукового збірника „Карпатика” (1992, 1993, 1995), колективну монографію „Історія Ужгорода” (Г.В. Павленко – автор одного з розділів цієї праці). Був членом редколегії і одним із авторів першого тому праці „Нариси історії Закарпаття (з найдавніших часів до 1918 року)”.
- 1995 Видав праці „Німці на Закарпатті” і „Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г. Шевченка”. У співавторстві з проф. І.Ф. Королем і В.І. Мацолою опублікував книгу „Участь України в миротворчій діяльності ООН (до 50-річчя утворення)”.

ОПУБЛІКОВАНІ ПРАЦІ

1960

1. Волнующие страницы // Сов. Сахалин. – 1960. – 25 ноября.
2. Испытательный срок // Молодая гвардия. – 1960. – 13 ноября.
3. Народна республіка Албанія // Корейський робітник. – 1960. – 29 листопада. – Корейськ.мовою.
4. Революцией мобилизованные и призванные // Молодая гвардия. – 1960. – 31 декабря.
5. Счастье в служении людям // Сов. Сахалин. – 1960. – 23 октября.

1961

6. Латинская Америка смотрит в будущее // Сов. Сахалин. – 1961. – 8 июля.
7. Литературный Прометей: К 150-летию со дня рождения В.Г.Белинского // Молодая гвардия. – 1961. – 13 июня.
8. Народ победит: (14 июля – национальный праздник Франции) // Сов. Сахалин. – 1961. – 14 июля.
9. Принципы ее вечны: (90 лет Парижской Коммуне) // Молодая гвардия. – 1961. – 18 марта.
10. Разбуженный Восток // Сов. Сахалин. – 1961. – 24 февраля.
11. Разум побеждает всегда // Молодая гвардия. – 1961. – 12 марта.

1964

12. Новый кумир западногерманской социал-демократии [Г.фон Фольмар в работах В.Хегнера] // Новая и новейшая история. – 1964. – № 6. – С. 152-153.
13. Попытка обоснования „третьего пути” [о публикациях Х.Гребинга в журнале „Politische Studien”] // Вопросы истории. – 1964. – № 11. – С. 200-201.
14. Проблемы идейного наследия А. Бебеля // Вопросы истории. – 1964. – № 8. – С. 177-180.
15. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1964. – № 2. – С. 152-154. – Рец. на кн.: Schaaf F. Der Kampf der deutschen Arbeiterbewegung um die Landarbeiter und werktätigen Bauern 1848-1890.- Berlin: Akademie-Verlag, 1962.- 371 s. = Шааф Ф. Борьба немецкого рабочего движения за сельскохозяйственных рабочих и трудящихся крестьян в 1848-1890 гг. – Берлин: Изд-во „Академия”, 1962. – 371 с.

16. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1964. – № 4. – С. 171-173. – Рец. на кн.: Anders K. Die ersten Hundert Jahre: Zur Geschichte einer demokratischen Partei. - Hannover: Dietz, 1963. - 326 s. = Андерс К. Первые сто лет: К истории одной демократической партии. – Ганновер: Изд-во Дитца, 1963. – 326 с.

1965

17. История германского рабочего движения в освещении западно-германского журнала // Вопросы истории. – 1965. – № 2. – С. 193-195.

18. Німецька Демократична Республіка // Закарпатська правда. – 1965. – 7 жовтня.

19. Проблема союзу робітничого класу і селянства в німецькій соціал-демократії: (До питання про оцінку аграрної дискусії 1894-1895 рр. в історіографії) // Тези доповідей до ювілейної наукової конференції, присвяченої 20-річчю Ужгородського державного університету. Серія історична (жовтень 1965 р.). – Ужгород, 1965. – С. 125-136.

20. Германская социал-демократия и крестьянский вопрос (1890- 1895 гг.): Автореф. дис. ... канд. ист. наук. – М., 1966. – 20 с.

21. Особливості аграрного питання у Німеччині наприкінці XIX ст. // Тези доповідей кафедри наукового комунізму до XX університетської наукової конференції (березень-квітень 1966 р.). – Ужгород, 1966. – с. 79-88.

22. Теорія і практика німецької соціал-демократії з аграрного питання (1890-1895 рр.) // Тези доповідей до XX щорічної наукової конференції УЖДУ. Серія іст. наук. – Ужгород, 1966. – С. 80-91.

23. Der Kampf des Junkertums und der Burgeoisie um die Aufrechterhaltung des Einflusses auf die deutsche Bauernschaft am Ende des 19. Jahrhunderts = Боротьба юнкерства і буржуазії за збереження своїх позицій і впливу на німецьке селянство наприкінці XIX століття // Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe. - Berlin, 1966. - Heft 5. - S. 617-625.

1967

24. Борьба течений в германской социал-демократии вокруг выработки аграрной программы в 1894-1895 гг. // Ученые записки Московского государственного педагогического института им. В.И.Ленина. – М., 1967. – Т. 244. – С. 141-194.

25. Німецька соціал-демократія і аграрне питання у 1869-1874 рр. // Матеріали XXI наукової конференції УжДУ. Серія історії. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1967. – С. 195-205.

26. Німецька соціал-демократія 90-х рр. у висвітленні російських дипломатичних документів // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник. [Редкол.: В.Я.Тарасенко (відп.ред.) та ін.]. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1967. – Вип. 4. – С. 187-199.

1968

27. Отто фон Бисмарк – кумир западногерманских реакционных историков // Новая и новейшая история. – 1968. – № 5. – С. 133-137.

28. До питання про роль селянських союзів у боротьбі юнкерсько-буржуазного блоку за вплив на німецьке селянство наприкінці XIX ст. // Питання нової та новітньої історії: Міжвід.наук.збірник. [Редкол. В.Я.Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вид-во Київ.ун-ту, 1968. – Вип. 7. – С. 73-87.

29. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1968. – № 6. – С. 163-164. – Рец. на кн.: Овчаренко Н.Е. В борьбе за революционный марксизм. Проблемы теории, тактики и организации германской социал-демократии в конце XIX века. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1967. – 442 с.

1969

30. Боротьба марксизму проти опортунізму по селянському питанню у німецькій соціал-демократії (60-90-ті роки XIX ст.): (Конспект лекцій з спецкурсу „Німецький робітничий рух другої половини XIX – початку XX ст.“) – Ужгород, 1969. – 68 с.

31. Боротьба юнкерсько-буржуазного блоку за вплив на німецьке селянство в останній третині XIX століття // Питання нової та новітньої історії європейських соціалістичних країн: (Тематичний збірник). [Редкол.: І.М. Гранчак (відп.ред.) та ін.]. – Ужгород, 1969. – С. 243-269.

32. Історія німецького робітничого руху в сучасній західнонімецькій буржуазно-реформіській історіографії //Питання нової та новітньої історії європейських соціалістичних країн: (Тематичний збірник). [Редкол.: І.М. Гранчак (відп.ред.) та ін.] - Ужгород, 1969. – С. 270-285.

33. Німецька соціал-демократія початку XIX ст. у висвітленні російських дипломатичних документів (1900-1914 рр.) // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник: [Редкол.: В.Я. Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1969. – Вип. 8. – С. 89-102.

34. 150-летие со дня рождения К. Маркса и буржуазная печать ФРГ // Вопросы истории. – 1969. – № 8. – С. 176-177.

35. Теория и практика германской социал-демократии в крестьянском вопросе (1890-1895) // Ежегодник германской истории. 1968. [Сборник статей. Редкол. Б.Г. Вебер, И.С. Галкин..., В.М. Хвостов (гл. ред.) и др.]. – М.: Наука, 1969. – С. 96-124.

36. Участь В.І. Леніна і більшовиків у роботі Штутгартського конгресу II Інтернаціоналу: (З історії російсько-німецьких революційних зв'язків у період революції 1905-1907 рр.) // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник. [Редкол.: В.Я. Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1969. – Вип. 9. – С.33-42.

37. [Рецензія] // Новая и новейшая история. – 1969. – № 3. – С. 176-178. – Рец. на кн.: Hesselbarth H. Revolutionare Sozial-demokraten, Opportunisten und die Bauern am Vorabend des Imperialismus. - Berlin: Dietz Verlag, 1968. - 344 s. = Хессельбарт Х. Революционные социал-демократы, оппортунисты и крестьяне накануне эпохи империализма. – Берлин: Изд-во Дитца, 1968. – 344 с.

38. [Рецензія] // Новая и новейшая история. – 1970. – № 4. – С. 204-206. – Рец. на кн.: Streisandt J. Deutsche Geschichte in einem Band. Ein Überblick. - Berlin: Deutsche Verlag der Wissenschaft, 1968. - 338 s. = Штрайзандт И. Немецкая история в одном томе. Обзор. – Берлин: Германское научное изд-во, 1968. – 338 с.

39. [Рецензія] // Новая и новейшая история. – 1970. – № 6. – С. 189-190. – Рец. на кн.: Laschitzka A. Deutsche Linke im Kampf für eine demokratische Republik. - Berlin: Dietz Verlag, 1969. - 294 s. = Лашитца А. Немецкие левые в борьбе за демократическую республику. – Берлин: Изд-во Дитца, 1969. – 294 с.

1971

40. Бисмарк, Германская империя и уроки истории (обзор западногерманской реакционной историографии) // Новая и новейшая история. – 1971. – № 5. – С. 153-162.

41. Борьба революционных сил немецкой социал-демократии против оппортунизма в аграрном питании в 90-х годах XIX ст. // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник. [Редкол.: В.Я. Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1971. – Вип. 12. – С. 102-116.

42. До питання про формування світогляду І. Франка: (І.Я. Франко і німецький робітничий рух останньої третини XIX – початку XX ст.) // Матеріали республіканської конференції, присвяченої 115-річчю з дня народження та 55-річчю з дня смерті І.Я. Франка. – Житомир, 1971. – С. 39-43.

43. Западногерманская буржуазная историография накануне 100-летия образования Германской империи // Вопросы истории. – 1971. – № 2. – С. 188-189.

44. В.І. Ленін і німецький робітничий рух (1895-1914 рр.). – Ужгород, 1971. – 80 с.

45. Попытки введения нового исключительного закона в 1894-1895 гг. [В Германии] // Ежегодник германской истории. 1970. [Сб. статей. Ред. кол.: Б.Г. Вебер, И.С. Галкин., П.А. Жилин (и.о. гл. ред.) и др.]. – М.: Наука, 1971. – С. 33-46.

46. Роль І.Я. Франка в розвитку зв'язків між слов'янським і німецьким культурним світом // Українська культура в її інтернаціональних зв'язках: Тези доповідей і повідомлень 8-ої української славистичної конференції 21-24 жовтня 1971 р. – К., 1971. – С. 17-19.

47. И. Франко и общественное движение в Германии и Австро-Венгрии в конце XIX в. // Исследования по славяно-германским отношениям: Сборник статей. – М.: Наука, 1971. – С. 346-367.

48. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1971. – № 3. – С. 197-200. – Соавт.: Борозняк А. И., Салов В.И., Чистяков В.В. – Рец. на кн.: Германская история в новое и новейшее время: В 2 т. [Редкол.: С.Д. Сказкин, Л.И. Гинцберг, Г.Н. Горошкова, В.Е. Ежов]. – М.: Наука, 1970. – Т. I. – 510 с.; Т. II. – 602 с.

49. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1971. – № 6. – С. 182-183. – Соавт.: Гранчак І.М. – Рец. на кн.: Мешко І.М. Громадсько-політичний рух і суспільна думка в Угорщині на рубежі ХУІІІ-ХІХ ст. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1971. – 190 с.

1972

50. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1972. – № 2. – С. 205-207. – Рец. на кн.: Lehmann H. Die Agrarfrage in der Theorie und Praxis der deutschen und internationalen Sozial-Demokratie: vom Marxismus zum Revisionismus und Bolschewismus. - Tübingen, 1970. - XVI, 329 s. = Леман Г. Аграрный вопрос в теории и практике германской и международной социал-демократии: От марксизма к ревизионизму и большевизму. – Тюбинген, 1970. – ХУІ, 329 с.

1973

51. Архивы ГДР – важный источник по истории германского рабочего движения последней трети XIX – начала XX в. (1871-1914 гг.) // Вопросы германской истории и историографии: Сб. науч. ст. / Под ред. В.Я. Борщевского. – Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1973. – С. 133-142.

52. До питання про світогляд І.Франка // Українське літературознавство: Вип. 20: Іван Франко: Статті і матеріали. – Львів: Вища школа, Вид-во при Львів. ун-ті, 1973. – С. 51-58.

53. „Імперський союз проти соціал-демократії” – ударна сила німецького імперіалізму в боротьбі проти робітничого руху на початку ХХ ст. (1904-1912 рр.) // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник. [Редкол.: В.Я. Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1973. – Вип. 17. – С. 70-83.

54. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1973. – № 6. – С. 196-198. – Рец. на кн.: August Bebel. Briefwechsel mit Karl Kaunsky /Hrsg. von Karl Kautsky Jr.- Assen: Van Gorkum Prakke, 1971.- LX, 396 s. = Август Бебель. Переписка с Карлом Каутским /Издатель: К.Каутский – мл[адший]. – Ассен, 1971. – LX, 394 с.

55. Боротьба німецької соціал-демократії за селянські маси під час підготовки і проведення парламентських виборів 1903 року // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник. [Редкол.: В.Я. Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вища школа, Вид-во при Київ. ун-ті, 1974. – Вип. 19. – С. 42-53.

56. Германские левые и аграрный вопрос (1897-1914) // Вопросы рабочего и национально-освободительного движения: Сб. науч. работ / Под ред. А.С. Завьялова. – Днепропетровск: ДГУ, 1974. – Вып. 1. – С. 3-25.

57. К вопросу о русско-германском революционном сотрудничестве (по донесениям российских дипломатических представителей в Германии) // Германская восточная политика в новое и новейшее время. Проблемы истории и историографии. [Сборник статей]. – М.: Наука, 1974. – С. 56-74.

58. Проблемы возникновения и развития Германской империи в освещении новейшей буржуазной историографии ФРГ // Вопросы методологии истории и историографии: Доклады научной конференции. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1974. – С. 52-56.

59. Роль і місце І.Я. Франка у міжслов'янських і слов'янонімецьких культурних зв'язках // Інтернаціоналізм творчості Івана Франка. – Одеса, 1974.

60. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1974. – № 4. – С. 212-214. – Соавт.: Мандрик И.А. – Рец. на кн.: Farkas D. A Magyarorszagi szocialdemokrata part es az agrarkerdes 1900 es 1914 kozott. - Budapest: Akademiai Kiado, 1973. - 290. old. = Фаркаш Д. Венгерская социал-демократическая партия и аграрный вопрос в период 1900-1914 гг. – Будапешт: Изд-во „Академия”, 1973. – 290 с.

1975

61. Борьба немецкой социал-демократии за крестьянские массы в период российской революции 1905-1907 гг. // Питання нової та новітньої історії: Міжвід. наук. збірник. [Редкол.: В.Я. Тарасенко (відп. ред.) та ін.]. – К.: Вища школа, Вид-во при Київ. ун-ті, 1975. – Вип. 21. – С. 33-45.

1976

62. Аграрный вопрос на Учредительном съезде Коммунистической партии Германии // Германское рабочее и демократическое движение в новейшее время: Республиканский сборник. [Редкол.: А.С.Бланк (ред.) и др.]. – Вологда, 1976. – Вып. IY. – С. 20-27.

63. Влияние первой русской революции 1905-1907 гг. на германское рабочее движение (по донесениям русской дипломатической службы в Германии и правительственных президентов Германской империи) // Решающий поворот в истории немецкого народа. – Волгоград, 1976. – С. 128-138.

64. История германской социал-демократии в правореформистской интерпретации // Вопросы истории. – 1976. – № 6. – С. 180-187. – Соавт.: Борозняк А.И.

65. В.И. Ленин об использовании опыта германского рабочего движения при разработке марксистской аграрной программы // Вопросы германской истории и историографии: Сб. науч. ст. / Под ред. А.С. Завьялова. – Днепропетровск: ДГУ, 1976. – Вып. 3. – С. 3-11.

66. Г.В. Плеханов и германское рабочее движение (1883-1903 гг.) // Материалы научной конференции, посвященной 30-летию образования СЕПГ. – Волгоград, 1976.

67. Теория и практика германской социал-демократии в крестьянском вопросе в период вступления в эпоху империализма (1897-1899 гг.) // Ежегодник германской истории. 1975. [Сб. статей. Редкол.: Б.Г. Вебер, И.С. Галкин., Д.С. Давидович (и.о. гл.ред.) и др.]. – М.: Наука, 1976. – С. 136-178.

68. Теорія і практика німецької соціал-демократії в аграрному питанні в період дії виняткового закону проти соціалістів (1878-1890 рр.) // Питання нової та новітньої історії: Республ. міжвід. темат. наук. збірник. – Харків: Вища школа, Вид-во при Харк. ун-ті, 1976. – Вип. 22. – С. 96-105.

69. Іван Франко і царська цензура (90-ті роки ХІХ ст.) // Українське літературознавство. [Зб. ст. Редкол.: І.Д. Дорошенко (відп. ред.) та ін.]. – Львів: Вища школа, Вид-во при Львів. ун-ті, 1976. – Вип. 26. – С. 23-30.

70. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1976. – № 2. – С. 186-188. – Соавт.: Борозняк А.И. – Рец. на кн.: Arbeiterbewegung an Rhein und Ruhr. Beitrage zur Geschichte der Arbeiterbewegung in Rheinland-Westfalen / Hrsg. von J. Reulecke. - Wuppertal: P.Hammer Verlag, 1974.- 468 s. = Рабочее движение на Рейне и Руре. Очерки истории рабочего движения в Рейнской области и Вестфалии / Под ред. Ю.Рейлеке. – Вуппер-таль: Изд-во П. Хаммера, 1974. – 468 с.

1977

71. Проблема союза рабочего класса с крестьянством в германской социал-демократии в освещении западногерманской буржуазно-реформистской историографии // Германское рабочее и демократическое движение в новейшее время: Республиканский сборник. [Редкол.: А. С. Бланк (ред.) и др.]. – Вологда, 1977. – Вып. У. – С. 170-181.

72. Россия и Германская империя в 70-90-х годах XIX в. Русско-французский союз // „Дранг нах Остен” и народы Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы. 1871-1918 гг. – М.: Наука, 1977. – С. 44-62.

73. [Рецензия] // Вопросы истории. – 1977. – № 2. – С. 170-172. – Рец. на кн.: Айзин Б. А. Революционные социал-демократы против империализма и войны (1907-1914 гг.). – М.: Наука, 1974. – 331 с.

74. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1977. – № 2. – С. 198-200. – Соавт.: Борозняк А.И. – Рец. на кн.: Schleifstein J. Zur Geschichte und Strategie der Arbeiterbewegung. Ausgewahlte Beitrage. - Frankfurt a/M.: Verlag “Marxistische Blatter“, 1975.- 290 S. = Шлейфштейн Й. К истории и стратегии рабочего движения. Избранные статьи. – Франкфурт-на-Майне: Изд-во „Марксистские листки“, 1975. – 290 с.

1978

75. Буржуазный историк о процессе развития историографии в ФРГ // Вопросы истории. – 1978. – № 11. – С. 199-200.

76. Выступления и международные кампании солидарности с Ноябрьской революцией и Баварской советской республикой // Международная солидарность трудящихся. 1917-1923 гг. – К.: Наук.думка, 1978. – С. 112-143.

77. Из истории русско-германских революционных связей (до революции 1905-1907 гг. в России) // Исследования по истории русско-германских отношений: Межвуз. сб. науч. тр. / Под ред. В.Т. Сиротенко. – Днепрпетровск: ДГУ, 1978. – Вып. 6.- С. 104-112.

78. Политика СДПГ по аграрному вопросу накануне первой мировой войны (1908-1913 гг.) // Ежегодник германской истории. 1977. [Сб. статей. Редкол.: Б.Г. Вебер, И.С. Галкин., Д.С. Давидович (и.о. гл. ред.) и др.]. – М.: Наука, 1978. – С. 224-242.

1979

79. Теория и практика германской социал-демократии в аграрно-крестьянском вопросе (1869-1874 гг.) // Новая и новейшая история: Межвуз. науч. сб. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1979. – Вып. 5. – С. 172-196.

1980

80. Програма з історії, культури і географії Німеччини для факультетів і відділень романо-германської філології / МВ і ССО, Ужгор. держ. ун-т. – Ужгород: УЖДУ, 1980. – 26 с.

81. Програма курсу „Історіографія нового і новітнього часу країн Європи і Америки”. – Ужгород, 1980.

82. Ф.Фишер о русско-германских и советско-германских отношениях периода первой мировой войны // Вопросы германской истории. Историографические проблемы германской истории в новое и новейшее время: Межвуз. сб. науч. тр./ Под ред. А.С. Завьялова. – Днепропетровск: ДГУ, 1980. – С. 96-105. – Соавт.: Павленко А.Г.

83. Ф.Фишер про загарбницькі плани німецького імперіалізму в першій світовій війні // Український історичний журнал. – 1980. – № 8. – С. 135-142. – Співавт.: Кулинич І.М.

84. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1980. – № 6. – С. 204-207. – Соавт.: Борозняк А.И. – Рец. на кн.: Geschichte der deutschen Gewerkschaftsbewegung. - Köln, Pahl-Rugenstein Verlag, 1977. - 475 S. = История германского профсоюзного движения. – Кельн, 1977. – 475 с.

1981

85. Из истории становления и развития русско-германских революционных связей (70-е – первая половина 90-х гг.) // Русско-германские революционные связи: Сб. – Волгоград, 1981.

86. Радикально-демократическая историография ФРГ о проблемах германского рабочего движения // Вопросы истории. – 1981. – № 6. – С. 64-75. – Соавт.: Борозняк А.И.

87. Як працювати над дипломною роботою: (Методичний посібник). – Ужгород, 1981. – 22 с. – Співавт.: Арсентьев М.В., Довганич О.Д., Мазурок О.С.

88. [Рецензия] // Вопросы истории. – 1981. – № 4. – С. 149-151. – Соавт.: Павленко А.Г. – Рец. на кн.: Fischer F. Der Erste Weltkrieg und das deutsche Geschichtsbild. Beitrage zur Bewaltigung eines historischen Tabus. Aufsätze und Vortrage aus drei Jahrzehnten. – Dusseldorf: Droste Verlag, 1977. – 368 S. = Фишер Ф. Первая мировая война и немецкая историография. Преодоление исторического табу. – Дюссельдорф: Изд-во Дроста, 1977. – 368 с.

89. Рецензия // Новая и новейшая история. – 1981. – № 2. – С. 180-182. – Соавт.: Русин И.И. – Рец. на кн.: Освободительное движение народов Австрийской империи: Возникновение и развитие. Конец ХУІІІ в. – 1849 г. [Редкол.: В.И. Фрейдзон (отв.ред.) и др.]. – М.: Наука, 1980. – 609 с.

1982

90. Аграрный вопрос в ІІ Интернационале в период перехода к империализму // Вопросы новой и новейшей истории. – К., 1982. – Вып. 28. – С. 18-29.

91. Методичні поради по вивченню спецкурсів з наскрізною програмою спеціалізації для студентів ІІІ-ІУ курсів денного навчання історичного факультету / МВ і ССО УРСР, Ужгор. держ. ун-т; Відп. ред. І.М. Гранчак. – Ужгород, 1982. – 72 с. – Співавт.: Гранчак І.М., Мандрик І.О., Сопко Т.М., Олаг В.І., Марченко Г.В.

92. Проблема союза рабочего класса с крестьянством в германской социал-демократии в период вступления в эпоху империализма: Автореф. дис. ... д-ра ист. наук. – К., 1982. – 33 с.

93. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1982. – № 1. – С. 189-192. – Соавт.: Русин И.И. – Рец. на кн.: Освободительное движение народов Австрийской империи: Период утверждения капитализма. [Редкол.: В.И. Фрейдзон (отв.ред.) и др.]. – М.: Наука, 1981. – 464 с.

94. Mondo Jevgenij Bevzjuk kapitanyrol = Слово про капітана Євгена Бевзюка // Karpati Igas Szo. – 1982. – Oktober. 23.

1983

95. Аграрно-крестьянский вопрос и его особенности в Германии в период перехода от капитализма к империализму // Аграрно-крестьянский вопрос за рубежом в новое и новейшее время.: Сб. науч. тр. [Редкол.: Ю.Г. Трунский (отв.ред.) и др.]. – Казань, 1983. – С. 107-148.

96. В ім'я миру [про роботу ІХ-го Міжнародного з'їзду славістів у Києві з 5 по 14-е вересня 1983 року] // Радянський студент. – 1983. – 30 вересня. – Співавт.: Зимомря М.

97. Из истории становления и развития русско-германских революционных связей (70-е – первая половина 90-х годов XIX в.) // Социалистическая единая партия Германии и проблемы социалистического строительства в ГДР: Сб. науч.тр.– Волгоград, 1983. – С. 138-148.

98. К вопросу о роли и месте крестьянских и батрацких советов в Ноябрьской революции 1918-1919 гг. в Германии // Вопросы новой и новейшей истории. – К., 1983. – Вып. 29. – С. 11-18.

99. Место и роль „средних слоев” в классовой борьбе в Германии в начале XX в. // Материалы научной конференции историков СССР и ГДР. – М., 1983.

100. На землі К. Маркса і Ф.Енгельса // Радянський студент. – 1983. – 21–28 травня.

101. Русско-германские революционные связи последней трети XIX – начала XX в.: (Вопросы периодизации) // Формирование и развитие исторических связей и сотрудничества братских социалистических стран: Тезисы докладов и сообщений республиканской научной конференции. – Львов, 1983. – С. 246-248.

102. Оцінка і знання // Закарпатська правда. – 1983. – 1 листопада.

103. [Рецензия] // Новая и новейшая история. - 1983. – № 4. – С. 188-190. – Соавт.: Поп И.И. – Рец. на кн.: Пушкаш А.И. Внешняя политика Венгрии (ноябрь 1918 – апрель 1927 гг.). – М.: Наука, 1981. – 368 с.

104. Marx K. es Engelsz F. foldjen = На землі К.Маркса і Ф.Енгельса // Karpati Igaz Szo.- 1983.- Szeptember. 9.

1984

105. Как работать над дипломной работой по всеобщей истории. – Ужгород, 1984.

106. Марксизм и исторические судьбы германского рабочего движения в XIX-XX вв. // Материалы научной конференции, посвященной 35-летию образования ГДР. – Волгоград, 1984.

107. Г.В. Плеханов и германское рабочее движение (1983-1903 гг.) // Сборник статей по истории Германии. – Волгоград, 1984.

108. Рецензия // Новая и новейшая история. – 1984. - № 5. – С. 195-198. – Рец. на кн.: Новая история / Под ред. Е.Е. Юровской, И.М. Кривогуза, М.А. Полтавского. – М.: Высшая школа, 1983. – ч. 1. – 399 с.

1985

109. Вильгельм Вейтлинг. – М.: Мысль, 1985. – 173 с. Рец.: Кандель Е.П. // Новая и новейшая история. – 1986. – № 5. – С. 189-192; Зимомря М. Ясність мети // Закарпатська правда. – 1986. – 24 жовтня.

110. Из истории русско-германских революционных связей: период революции 1905-1907 гг. в России // Вопросы германской истории. Русско-германские связи и отношения нового и новейшего времени: Межвуз. сб. науч. тр. / Под ред. А.С. Завьялова. – Днепропетровск: ДГУ, 1985. – С. 99-105.

111. Как работать над дипломной работой по всеобщей истории: Методическое пособие для студентов исторического факультета, специализирующихся по кафедре всеобщей истории. – Ужгород: УжГУ, 1985. – 20 с.

112. К.Каутский в освещении историографии // Материалы 6-й региональной научной конференции по методологии истории, историографии и источниковедению. – Томск, 1985.

113. Немецкий утопист-коммунист Вильгельм Вейтлинг (1803-1871) // Новая и новейшая история. – 1985. – № 5. – С. 96-121.

114. Прогрессивная историография ФРГ о проблемах германского рабочего движения нового времени // Марксизм-ленинизм и развитие исторической науки в странах Западной Европы и Америки: В 2 т. – М., 1985. – Т. 2. – С. 143-204.

115. Роль И.Я. Франко в славяно-германских культурных и революционных связях // Революционно-демократическое движение в странах Восточной Европы второй половины XIX ст. и его роль в развитии интернациональных связей: Тезисы докладов и сообщений республ. научн. симпозиума (г. Львов, 30 октября – 2 ноября 1985 г.). – Львов, 1985. – С. 130-132.

116. И.И. Срезневский – исследователь истории и культуры лужицких сербов // Народно-демократические революции и развитие славянских стран по пути социализма: X Всесоюзная научная конференция историков-славистов, 30 января – 1 февраля 1985 г.: Тезисы докладов и сообщений. – Харьков, 1985. – С. 226-227.

117. [Рецензия] // Сов. славяноведение. – 1985. – С. 95-96. – Рец. на кн.: Зуев Ф.Г. Социалистическое содружество и разрядка в Европе. Исторический опыт политической разрядки второй половины 60-х – первой половины 70-х годов. – М.: Наука, 1984. – 335 с.

118. Geschichte und Kultur der Sorben im Blickfeld der russische und ukrainischen Historiographie und Publizistik des 19 und 20. Jahrhunderts = Історія і культура сербо-лужицян у висвітленні російської та української історіографії та публіцистики XIX – XX ст. // Letopis. Jahresschrift des Instituts für sorbische Volksforschung. Reihe B-Geschichte. Bautzen, 1985. – N 32/1. – S. 66-77.

1986

119. Роль И.Я. Франко в славяно-германских культурных и революционных связях // Иван Франко и мировая культура: Тезисы докладов международного симпозиума (Львов, 11-15 сентября 1986 г.). – К., 1986. – С. 87-89.

120. [Рецензия] // Новая и новейшая история. – 1986. – № 2. – С. 202-205. – Рец. на кн.: Новая история. Второй период. – Изд. 2-е, перераб. и доп. / Под ред. Е.Е. Юровской и И.М. Кривогуза. – М.: Высшая школа, 1984. – 357 с.

1987

121. Выступление на читательской конференции ФПК при МГУ 29 мая 1987 г. с участием представителей редакции журнала „Новая и новейшая история” // Новая и новейшая история. – 1987. – № 6. – С. 227.

122. Германская реакция и крестьянство на рубеже XIX-XX вв. // Исследования по истории германского империализма начала XX века. – М.: Наука, 1987. – С. 115-143.

123. Историчний факультет // Радянський студент: Спец. випуск. – 1987. – 24 квітня. – С. 15.

124. Новое о пребывании А.И. Ульяновой-Елизаровой за границей // Вопросы истории. – 1987. – № 4. – С. 93-102.

1988

125. Ян Ариош Смолер и сербско-лужицкое национальное возрождение // Великий Октябрь и зарубежные славянские страны: XI Всесоюзная научная конференция историков-славистов 27-29 января 1988 г.: Тезисы докладов и сообщений. – Минск: Изд-во „Университетское”, 1988. – С. 175.

126. Deutsche sozialistische Literatur im Urteil der russischen Zensurbehörde: Von den 80-er Jahre des 19 Jrh. bis 1903. – Німецька соціалістична література перед судом царської цензури: Від 80-х рр. XIX ст. до 1903 р. // Jahrbuch für Geschichte der sozialistischen Länder Europas. – Berlin, 1988. – Bd. 31. – S. 247-263.

1989

127. Борьба Ю.И. Венелина против немецких историков-норманистов и их русских последователей // Ю.І. Венелін і розвиток міжслов'янських взаємозв'язків: (Тези доповідей і повідомлень наукової конференції, присвяченої 150-річчю від дня смерті Ю.І. Венеліна). – Ужгород, 1989. – С. 17-19.

128. Отражение революционной борьбы российского студенчества в Германии в документах ЦГИА УССР в г.Киеве (конец XIX – начало XX в.) // Вопросы истории зарубежных стран. Сб. ст. – Ужгород, 1989. – Вып. 1. – С. 177-186. – Соавт.: Морозенко С.В. – Деп. в ИНИОН АН СССР 5 сентября 1989 г., № 39510.

129. Програма курсу „Історіографія нового і новітнього часу країн Європи і Америки”. – Ужгород, 1989.

130. Ф.Фишер о роли кайзеровской Германии в провоцировании первой мировой войны // Вопросы истории зарубежных стран. Сб. ст. – Ужгород, 1989. – Вып. 1. – С. 187-199. – Соавт.: Павленко А.Г. – Деп. в ИНИОН АН СССР 5 сентября 1989 г., № 39510.

131. Як працювати над дипломною роботою з історіографії: Методичний посібник. – Ужгород, 1989. – 21 с. – Співавт.: Мазурок О.С.

1990

132. Возрождение российского студенческого революционного движения в Германии накануне первой мировой войны (1908-1914 гг.). – Ужгород, 1990. – 48 с. – Соавт.: Морозенко С.В. – Деп. в ИНИОН АН СССР 24 сентября 1990 г., № 42890.

133. Выступление на Всесоюзном координационном совещании историков-германистов в Москве 25-26 января 1990 г // Новая и новейшая история. – 1990. – № 3. – С. 221.

134. Роль И. Франко в славяно-германских культурных и революционных связях // І. Франко і світова культура: Матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11-15 вересня 1986 р.). – К., 1990. – Кн. 1, – С. 220-222.

135. Ф. Фишер и его школа о конституите политики правящих кругов Германии в 1871-1945 гг. // Наукові записки Закарпатської асоціації молодих істориків [Редкол.: В.О. Зілгалов (відп. за вип.), О.С. Мазурок, М.П. Тиводар]. – Ужгород, 1990. – С. 95-99. – Співавт.: Павленко О.Г.

1991

136. Програма курсу „Актуальні методологічні питання історичної науки”. – Ужгород, 1991.

137. Програма курсу „Вступ до спеціальності” для студентів перших курсів історичного факультету [Ужгородського університету]. – Ужгород, 1991. – 6 с.

138. Леся Українка і Німеччина: (До питання про вплив німецької суспільно-політичної думки і культурного життя кінця XIX – поч. XX ст. на письменницю.) // Безсмертна дочка України: Тези наук. конференції, присвяченої 120-річчю від дня народження Лесі Українки. – Ужгород, 1991. – С. 48-50.

1992

139. Велика французька революція і Закарпаття // Carpatica – Карпатика: Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття. [Зб. ст.]. – Ужгород, 1992. – Вип. 1. – С. 74-93.

140. Ю.И. Гуца-Венелин в контексте развития славистической науки своего времени // Ю.І. Гуца-Венелін і слов'янський світ: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Ужгород, 1992. – С. 84-90.

141. Переднє слово // Carpatica – Карпатика: Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття. [Зб. ст.]. – С. 2-6. – Підпис: Редактор.

142. І.І. Срезевський – дослідник історії і культури українців Закарпаття // Там же. – С. 94-106.

1993

143. Велика французька буржуазна революція і Закарпаття // Нариси історії Закарпаття: Т. 1 (з найдавніших часів до 1918 року). – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ Закарп. обл. управління по пресі, 1993. – С. 148-151.

144. О. Духнович і революція 1848-1849 рр. в Угорщині і на Закарпатті // О.В. Духнович і слов'янський світ: Програма [тези] наукової конференції 23-24 квітня 1993 року. – Ужгород, 1993. – С. 142-143.

145. К. Каутский и каутскианство в оценке зарубежной и советской историографии: (К 140-летию со дня рождения К. Каутского) // Carpatica – Карпатика: Актуальні питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи. [Зб. ст.]. – Ужгород, 1993. – Вип. 2. – С. 3-40.

146. К. Либкнехт и революционно-демократическая Россия // Там же. – С. 41-90.

147. Міста і міське ремесло Закарпаття другої половини ХУІІІ ст. // Нариси історії Закарпаття. – Т. 1. – С. 146-148.

148. Оповідь про край // Закарпатська правда. – 1993. – 27 липня. – Рец. на кн.: Пачовський В. Срібна Земля. Тисячоліття Карпатської України: нарис історії з картами. – Ужгород: Закарпаття, 1993. – 132 с.

149. Проведення урбаріальної реформи Марії-Терезії в Закарпатті та її наслідки // Нариси історії Закарпаття. – Т. 1. – С. 139-146.

150. Соціально-економічний і політичний розвиток Закарпаття у другій половині ХУІІІ ст. // Там же. – С. 136-139.

151. Становище в Закарпатті в першій половині ХУІІІ ст. // Там же. – С. 130-135.

152. Ужгород в епоху феодалізму та його кризи // Історія Ужгорода: Історичний нарис / Автор. колектив: Е.А. Балагурі, В.О. Зілгалов, О.С. Мазурок, Г.В. Павленко (кер. кол.), М.П. Тиводар. – Ужгород: Карпати, 1993. – С. 18-58.

1994

153. Міхай Мункачі і німецький духовний світ: (До питання про роль німецької культури у формуванні Мункачі як художника) // Мункачі з Мукачева: До 150-річчя з дня народження = Munkascy Munkacsol. Szule-desen 150. evrozdulofara. – Мукачево, 1994.

154. Русские студенты в Германии (1900-1914) // Германия в XX веке: проблемы истории, историографии и преподавания. Сборник, посвященный памяти Н.С. Черкасова. – Томск, 1994. – С. 41–43.

155. Триумфуючий інаш Міхай Мункачі і німецький духовний світ // Карпатський край. – 1994. – № 3-4. – С. 60-63.

1995

156. Германия и немцы в жизни и творчестве Т.Г. Шевченко (до ареста и ссылки поэта в 1847 г.) // Материалы научного симпозиума „Россия и Германия: диалог культур” (Липецк, 25-27 сентября 1995 г.). – Липецк, 1995.

157. Горький в Германии. – Ужгород, 1996.

158. Німеччина і німці в житті і творчості Т.Г. Шевченка. – Ужгород: ВВК „Патент”, 1995. – 54 с.

159. Німці на Закарпатті. – Ужгород: ВВК „Патент”, 1995. – 73 с.

160. Передмова // Carpatica –Карпатика. [36.ст.]. – Ужгород, 1995. – Вип. 3. – С. 3-4. – Підпис: Відповідальний редактор.

161. У кожного своє бачення [Репліка на публікацію „Син Леніна служив в ГПУ” в „НЗ” від 27.05.1995 р.] // Новини Закарпаття. – 1995. – 25 липня. – Співавт.: Балагурі Е.А., Коваленко В.Д., Мандрик І.О.

162. Участь України в миротворчій діяльності ООН: (До 50-річчя утворення). – Ужгород: ВВК „Патент”, 1995. – 93 с. – Співавт.: Король І., Мацола В.

Рец. Ряшко М. Участь України в миротворчій діяльності ООН // Орбіта-логос. – 1996. – 21 березня.

163. Чи був і чи буде „золотий вік” у закарпатського селянина? // Сагратіса –Карпатика. [Зб. ст.]. – Ужгород, 1995. – Вип. 3. – С. 93-114.

164. Яка історична наука потрібна теперішній Україні: методологічний аспект проблеми // Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Харків, 15-17 листопада 1995 р.). – Харків, 1995. – С. 154-159.

1996

165. Дорога в нікуди?.. Ще раз про ораницю та володіння нею // Новини Закарпаття. – 1996. – 3 лютого.

166. Западня // Единство-плюс. – 1996. – 16 марта. – Рец. на кн.: Пономарев Г. Западня: Роман. – Ужгород: Карпати, 1995. – 358 с.

167. Програма курсу „Актуальні методологічні питання історичної науки”. – Ужгород, 1996.

168. Програма курсу „Історіографія нового і новітнього часу країн Європи і Америки”. – Ужгород, 1996.

169. Василь Добруник – фермер із села Угля: (Роздуми про те, чи прокормлять нас закарпатські „міні-фермери”). – Ужгород: ВВК „Патент”, 1996. – 89 с.

РЕДАГОВАНІ ПРАЦІ

1992

170. Carpatica –Карпатика: Актуальні проблеми історії і культури Закарпаття. [Зб. ст. Редкол.: Г.В. Павленко (відп.ред.), О.С. Мазурок (заст. відп.ред.), Е.А. Балагурі, І.І. Поп, М.П. Тиводар (відп.секретар)]. – Ужгород: ВВК „Патент”, 1992. – Вип. 1. – 198 с.

1993

171. Історія Ужгорода: Історичний нарис / Автор. кол.: Е.А. Балагурі, В.О. Зілгалов, О.С. Мазурок, Г.В. Павленко (кер. колективу), М.П. Тиводар. – Ужгород: Карпати, 1993. – 221 с.

172. Carpatica –Карпатика: Актуальні питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи. [Зб. ст. Редкол.: Г.В. Павленко (відп. ред.), О.С. Мазурок (заст.від.ред.), Е.А. Балагурі, І.І. Поп, В.П.Скоблик (відп.секретар)]. – Ужгород: ВВК „Патент”, 1993. – Вип. 2. – 252 с.

1995

173. Carpatica –Карпатика. – Вип. 3: До 50-річчя Ужгородського державного університету. [Зб. ст. Редкол.: Г.В. Павленко (відп. ред.), Е.А. Балагурі, М.П. Макара, В.Є. Задорожний, М.П. Тиводар]. – Ужгород: ВВК „Патент”, 1995. – 192 с.

1996

174. Carpatica –Карпатика. – Вип. 4.: Німці на Закарпатті. [Зб. ст. Редкол.: Г.В. Павленко (відп. ред.), Е.А. Балагурі, М.П. Макара, В.Є. Задорожний, М.П. Тиводар]. – Ужгород: ВВК „Патент”, 1996.

ЛІТЕРАТУРА

ПРО ЖИТТЯ, НАУКОВУ ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

ПРОФЕСОРА Г.В. ПАВЛЕНКА

1982

175. Гончар Б.М. [Защита докторской диссертации Г.В. Павленко 19 апреля 1982 г. на заседании Специализированного совета при Киевском ордена Ленина государственном университете им. Т.Г. Шевченко] // Новая и новейшая история. – 1982. – № 5. – С. 217–218.

1987

176. Айзин Б.А. Обсуждение проблем германского империализма историками СССР и ГДР // Новая и новейшая история. – 1987. – № 6. – С. 218-220.

С. 219: О выступлениях Г.В. Павленко.

1990

177. Павленко Григорий Васильевич // Хунгарология в Ужгородском государственном университете: Библиогр. указатель / Сост.: Е.Д.Закривидорсга, Ю.В.Костю, О.Г.Люта, Л.А.Мельник, Т.В.Туренко, К.К.Шовш; Отв.ред.: П.Н.Лизанец, Л.А.Мельник, Я.И.Штернберг. – Ужгород, 1990. – С. 118-119.

1991

178. Основні друковані праці викладачів та співробітників Ужгородського державного університету (1946-1990): Бібліогр. покажчик / Уклад.: О.Д. Закривидорога, Є.Ш.Колочай, Ю.В.Костю, Л.О.Мельник; Ред.: М.І. Зимомря, Л.О. Мельник, Я.І.Штернберг. – Ужгород, 1991 – 282 с. №№ 562, 569, 637, 638, 796, 856, 1189: Г.В.Павленко.

179. В Ужгороді відбулася ювілейна сесія УІТ [Українського історичного Товариства] // Новий шлях [Торонто]. – 1995. – 23-30 грудня. – Також про Г.В. Павленка.

180. Сливка В.Ю. Ювілярові – п'ятдесят!: [Виступ на урочистому засіданні, присвяченому 50-річчю УжДУ] // Ужгородський університет. – 1995. – 13 листопада. – Також про Г.В. Павленка.

1996

181. Вегеш М., Олашин М. Відомий вчений і педагог: (До 60-річчя від дня народження професора Григорія Павленка) // Новини Закарпаття. – 1996. – 20 квітня.

182. Вегеш М., Ситник О. Засідання УІТ в УжДУ // Ужгородський університет. – 1996. – 8 березня. – Також про Г.В. Павленка.

183. Олашин Н. Верность призванию: Професору Г.В. Павленко – 60 // Единство-плюс. – 1996. – 20 апреля.